

La COVID-19, una possibilitat per millorar l'educació en línia. El cas de l'educació postobligatòria i la formació professional

Jordi Brasó*
Meritxell Arderiu**

Resum

Les pandèmies, a més de posar en risc la vida humana, impliquen alteracions culturals, socials i econòmiques. Al segle XXI, amb l'ésser humà com a superior a tota l'espècie animal i creient-nos, gràcies als avenços, superiors a Déu, la COVID-19 ha tornat a posar de manifest diverses qüestions: la fragilitat de la vida humana, la divisió de classes, el control de la població, la restricció de llibertats o el poder del capitalisme, fet que ha alterat molts aspectes de la vida, i també l'educació. L'objectiu de l'aportació pretén reflexionar al voltant del canvi educatiu que suposa aquest nou món, amb un excés d'informació a la xarxa, una immediatesa en la recepció d'informacions i una situació en què sovint el docent i el discent no es troben únicament en un espai físic. Se centra l'estudi en l'educació postobligatòria, concretament en la formació professional. La metodologia s'ha basat en l'anàlisi de les aportacions de pensadors que tracten el fenomen de l'educació, acompanyat de fonts que analitzen el fet pandèmic. L'entorn dels instituts, juntament amb la normativa vigent i la creada arran de la COVID-19, ajuden a contextualitzar el marc teòric. Conclou que el professorat s'ha hagut de renovar, en l'àmbit tecnològic, i això l'ha fet més competent, però més vulnerable i dependent. Apareix també una educació que, si bé ja treia el cap, ara ja ha quedat implantada: l'educació en línia. S'ha diluït tot un model de contacte físic, i ara es concep l'educació a través d'Internet, que no és neutra ni crítica, i sovint pretén influenciar l'individu per canviar conductes.

Paraules clau

cicles formatius, COVID-19, comunicació, educació, formació professional, pandèmia, tecnologia, xarxes socials

Recepció original: 25 de juliol de 2022

Acceptació: 1 de setembre de 2022

Publicació: 15 de desembre de 2022

Las plagas son una cosa común, pero es difícil creer en las plagas hasta que no nos caen en la cabeza. Ha habido en el mundo tantas pestes como guerras. Y, aun así, las pestes y las guerras pillan a todo el mundo desprevenido [...] Cuando estalla una guerra, la gente dice 'no durará mucho, es demasiado tonta'. Y sin duda una guerra es una solemne tontería, pero esto no la impide durar. La tontería insiste siempre, nos daríamos cuenta si no estuviésemos siempre pensando en nosotros. Nuestros conciudadanos en este tema eran como todo el mundo, pensaban en ellos mismos, dicho de otra manera, eran humanistas: no creían en las plagas. Las plagas no están hechas a la medida del hombre, se dice pues que las plagas son irreales, que es una pesadilla que pasará. Pero no siempre pasan, y los humanistas en primer lugar, porque no han tomado sus precauciones [...] continuaban haciendo negocios, preparaban viajes y tenían opiniones [...] Se creían libres y nadie será nunca libre mientras haya plagas. (Camus, 1990, p. 105-106)

(*) Jordi Brasó és doctor i professor del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Facultat d'Educació (Universitat de Barcelona). Membre de Grup de Recerca en Pensament Pedagògic i Social (GREPPS). Autor d'articles relacionats amb la renovació pedagògica, l'educació i el joc. ORCID: 0000-0002-3582-9826. Adreça electrònica: jbrasorius@ub.edu

(**) Meritxell Arderiu és professora del Grau en Educació Primària de la Universitat de Barcelona a les assignatures de Didàctica de l'educació física i pràcticum, joc motor i recreació. Autora de diversos articles relacionats amb l'educació, l'educació física i el currículum. ORCID: 0000-0003-0532-6715. Adreça electrònica: meritxell.arderiu@ub.edu

Introducció

Els organismes del planeta, amb les funcions de nutrició, reproducció i de relació, volen viure, i els virus no en són cap excepció. I tampoc en són notícia, excepte quan es tracta de virus que afecten agressivament els éssers vius i/o es reproduïxen ben fàcilment, generant epidèmies i pandèmies. Aquestes, han existit, existeixen i existiran sempre, i quan succeeixen, quan el sistema immune (encara) no té defenses, apareix la por com a sensació predominant, la salut sorgeix com a element clau (Castañeda i Ramos, 2020; Jácome, 2020) i la seguretat per no encomanar-se i per no transmetre la malaltia esdevé un concepte que pren força en la vida dels ciutadans. Evidentment les xarxes socials hi tenen molt a dir en aquestes situacions i creen aquesta sensació de por.

Fa vora 100 anys la pandèmia de grip espanyola de 1918 va alterar la societat (Salinas, 2019). En aquell moment, en uns inicis l'epidèmia es relacionava amb una simple grip, com ja proposava el Dr. Marañón a la *España Médica*, dins de les discussions de la *Real Academia de Medicina*: «esta gripe es como todas y no hay nada más que añadir» (Marañón, 1918, p. 2), i afegia que «nuestro criterio se reduce a no abusar de antitérmicos ni de la dieta» (p. 2). A poc a poc, els efectes de l'epidèmia van anar tenint més repercussió i preocupació: afectava Europa i en general el món sencer (Henaó-Kaffure i Hernández-Álvarez, 2017; Violle, 1918). Per tant, als efectes de la Gran Guerra, calia sumar-li aquesta nova llosa. Les preocupacions i les recomanacions per evitar la propagació eren diverses i similars a les indicacions actuals, ben entrat el segle XXI (*El estado sanitario*, 1918; *La gripe y el tifus*, 1918): «ventilación constante y sostenida en las viviendas, alimentación sana y suficiente [...], huir de sitios concurridos y procurar no respirar aire por otros respirado» (Arias, 1918, p. 3). A Espanya anaven apareixent veus que proposaven mesures per combatre l'epidèmia. Així, Navarro (1918), feia una crida a l'higienisme, i a tancar inclús els cafès si calia. Promovia una higiene general, en la línia dels postulats d'inicis del segle XX, tant socials, com pedagògic-escolars i amb l'helioteràpia, el naturisme i els moviments de renovació pedagògica com a models a tenir en compte.

I en l'àmbit de la infància, aparegué també la veu del Dr. Eleizegui (s.a), promovent l'educació física i anunciava: «el quietismo impera y la inmovilidad manda. La vida es movimiento, el reposo es muerte» (Eleizegui, s.a., p. 5). S'apel·lava així a fer salut a partir de crides, recomanacions, però també es proposaven cartilles escolars, manuals i taules anatòmiques per fer evident i analitzar l'estat físic dels petits (Brasó, 2018). En aquest sentit, a Catalunya, el Noucentisme pretenia, a més de modernitzar la societat en diversos àmbits, millorar la qualitat de vida i l'educació a la ciutat. Així, el món educatiu, pedagògic i social, amb propostes escolars renovades a partir de l'educació del dia a dia, però també a partir de colònies, semicolònies i acampades significava una manera moderna i saludable d'entendre la vida i que anava lligada amb la potenciació d'espais verds, de la bona alimentació, de l'higienisme i, per suposat, de la gimnàstica i l'educació física (Cercós, 2017). Podríem dir, que tot i que la ciutat tenia grans mancances, hi havia una voluntat per fer un futur més sa i millor. Si ho relacionem amb el segle XXI, la situació actual és totalment diferent: tot i haver-hi mitjans i també espais, apareix manca de voluntat i falta sovint de temps, en un món en el qual es treballa a tothora, que viu amb la tecnologia i la comunicació, global i immediata, i que impedeix construir una societat activa i sana. (Arderiu i Brasó, 2020)

Així ens preguntem, què passa avui en dia? Com afecta la pandèmia a l'àmbit educatiu? Com es relacionen les institucions amb el món laboral? Quin paper té la societat?

L'objecte de l'aportació és l'epidèmia en l'àmbit educatiu, concretament a l'educació postobligatòria i a la formació professional. Es pretén oferir una mirada cap als nous canvis sorgits pel que fa a la situació de crisi pandèmica, i arran de la informació i la tecnologia, dos elements que envaeixen el dia a dia de la població. Així mateix es proporciona una pinzellada relacionada amb la societat, en la idea d'entendre el model actual i poder transferir-ho a aquest àmbit educatiu. Aquesta anàlisi aniria en la idea de Camus quan diu que «El modo más cómodo de conocer una ciudad es averiguar cómo se trabaja, cómo se ama y cómo se muere» (1990, p. 75-76). La metodologia emprada, basada en l'anàlisi de la situació actual i de les diferents normes i orientacions educatives, juntament amb el pensament de personatges que tracten el tema, permet reflexionar i entendre l'educació, el fenomen tecnològic i la formació professional al segle XXI. Es conclou que el fet pandèmic ha de servir per promoure una educació de qualitat en el qual tots els agents puguin cooperar conjuntament per un objectiu comú, el de promoure una pedagogia (tecnològica) crítica i reflexiva i s'eviti l'anul·lació dels individus a través d'un sistema econòmic, empresarial, de masses... que ho pretén controlar i engolir tot.

Una vida tecnològica i digital a la societat i a l'educació

Ara, les noves tecnologies, la digitalització, els avenços, les prediccions del futur, les telecomunicacions o la domòtica pretenen ajudar a millorar la qualitat de vida. Inclús l'ésser humà, gràcies a aquests avenços busca la immortalitat, esdevenir com déus, o fins i tot ser-ne superior (Noah, 2016). Però alhora, sorgeixen nous perills i malalties associats a aquesta nova manera de viure. El món és digital i tot acaba filtrant-se a partir de la tecnologia, l'Internet i els telèfons mòbils. En una idea similar a Žižek (2020), tot passa a través d'aquests elements que, per cert, estan ben controlats per l'Estat i promocionats pels grans poders econòmics. Així, gran part de les informacions que rebem, de la vida, estan ben filtrades i seleccionades i l'usuari acaba tenint una visió del món ben allunyada de la realitat. I si amb els diaris i notícies ja apareix sovint un llenguatge poc neutral i sovint esbiaixat, en el cas de les informacions a la xarxa, s'accentua sovint aquest procediment; és més, apareixen tot un conjunt de notícies falses, o *fake news* que impedeixen discernir quina és la notícia real (Fernández-García, 2017). És evident que l'educació mediàtica és un element ja indispensable per entendre la realitat. Alhora, també caldrà posar totes les eines d'alfabetització educativa i digital a l'escola, als instituts i a les universitats. I més si es té en compte que cada cop s'utilitza més la xarxa d'Internet i les xarxes socials amb, per cert, informació distorsionada, escapçada, ben sovint poc real, i sovint amb arguments taxatius que no potencien un diàleg crític i que ennuvolen la realitat complexa.

Inclús fets com adquirir productes o consumir serveis es fan cada cop més a partir de la tecnologia: es compra per Internet, i es rep al domicili, o senzillament es consumeix directament —per exemple, en jugar a videojocs, en veure pel·lícules o en escoltar música—. És un nou plantejament, còmode pel ciutadà-consumista, que veu com les seves accions a la xarxa es materialitzen i rep un producte —o servei—, sovint un premi (Brasó i Torredadella, 2018), de manera fàcil, assegut a casa. I a aquest aspecte cal afegir-li tota aquesta informació que rebem per consumir segons les nostres necessitats i totes les dades i informacions que donem inconscientment a la xarxa, segons el concepte del *big data*. Com a conseqüència, s'ha eliminat, o en els millors dels casos, reduït la vida a l'aire lliure i el contacte amb la gent, la natura, la ciutat... i s'ha proposat un món virtual. Ara la vida són les sèries, les pel·lícules, les xarxes socials i les comunicacions a través dels múltiples dispositius. Podem inferir que aquest sistema s'accentuarà i, de moment, ha arrelat

per quedar-se. I amb tota aquesta invasió tecnològica agreujada a més per la situació pandèmica, és lògic que apareguin alteracions mentals que sovint van acompanyades de dificultats comunicatives en l'àmbit social; problemes físics derivats d'aquest nou mode de vida que potencia el sedentarisme; i també noves relacions i situacions laborals, en un món amb cada cop una més baixa protecció pel treballador, que mal viu i treballa cada vegada més hores, per menys sou i amb menys drets. Així, l'explotació del treballador s'agreuja i els pensaments de Foucault de biopoder prenen la seva màxima força (Foucault, 2017; Osorio, 2006). I és que el fet que estiguem interconnectats fa que, com a treballadors —i també com a estudiants o ciutadans—, els moments familiars i socials externs a la feina quedin contaminats per aquest món laboral i estiguem disponibles en qualsevol moment i en qualsevol lloc. Per tant, l'explotació sorgeix les vint-i-quatre hores del dia. Žižek (2020) parla inclús de l'autoexplotació en aquest sistema liberal en el qual vivim, en el sentit que som nosaltres mateixos els qui ens exigim tenir més rendiment en el món laboral i això es plasma en treballs prolongats a tothora i una pèrdua de l'espai i el temps privats i personals.

Podem dir que, a ple segle XXI, amb la COVID-19 ben present, la tecnologia de la informació i les comunicacions apareixen amb força i ho envaeixen tot: la tecnologia en xarxa i la comunicació global i immediata esdevé, per tant, una evidència. Així mateix, podríem reflexionar si a la pandèmia vírica, se li hauria de sumar, de retruc, una pandèmia digital, agreujada per la situació i amb totes les possibles malalties o alteracions mentals que pot provocar. Tot fa pensar que si al 1918, la natura era una necessitat per superar les males condicions higièniques en espais tancats, insalubres... sovint també a l'escola, ara es potencia l'aïllament al propi habitatge —els qui poden disposar-ne d'una— com a mesura preventiva i de seguretat, i s'ha passat al no contacte físic per evitar les infeccions! És a dir, ens podem comunicar amb tot el món a distància a través de molts instruments —mòbil, tauletes, ordinador, rellotges...—, però malauradament tenim limitacions de comunicació física amb els éssers propers. Inclús, els centres educatius que eren llocs de relació, han perdut part de la seva essència. El control i la por són, per tant, dos conceptes que estaven ocultats a la societat i que han sorgit amb força. Ara esdevé legítim tenir la societat controlada. L'epidèmia ha estat el pretext ideal per controlar i docilitzar en paraules de Foucault. És de fet una docilització promocionada per l'amenaça de «fes això com et dic i t'anirà bé» (Garcés, 2016), i tenim més coneixements que mai. Ara ja només utilitzem el telèfon i Internet i tot està controlat pels grans poders econòmics, empreses i amb l'ajuda de l'Estat: la societat, la cultura i l'educació. L'epidèmia no marxarà. No hi haurà retorn a la normalitat. Caldrà construir una nova normalitat (Brasó, 2021; Žižek, 2020), també en el sistema educatiu. Haurem d'afrontar així una nova manera d'actuar i de veure el món i de nosaltres depèn que obtinguem un tipus de societat o una altra. Sembla que es podria parlar, ara sí, d'una e-educació.

La influència de la COVID-19 a la tecnologia i l'educació. El cas de l'ensenyament postobligatori: la formació professional

Amb la situació actual, a Espanya, la societat i el sistema públic han intentat pal·liar i recuperar el temps perdut en educació, ara a causa d'una necessitat ben evident i tangible. L'adaptació lenta a l'era virtual, ha agafat el sistema públic desprevingut i ha fet aflorar les carències que ja existien, com per exemple la dificultat per adaptar-se ràpidament als canvis, o el fet de no disposar d'un ideal a llarg termini. Així s'han elaborat, i s'elaboren

regularment un conjunt de normes, reglaments i pautes de funcionament del fet pandèmic, que esdevenen pedaços educatius i simbolitzen bé aquest model burocràtic al qual estem immersos ja de fa anys i que rememoren el model de l'època romana, com diria Mary Beard (2015). Veient tota aquesta quantitat de textos i indicacions ja s'intueixen tot un conjunt de despropòsits, de voler solucionar problemes sense un pla davant de les problemàtiques urgents i de no saber cap a on es vol anar. I la formació professional no n'és cap excepció; és més aquests continus canvis sense rumb no ajuden a afavorir uns estudis de qualitat quan haurien de preparar l'estudiant per inserir-se al món laboral o encaminar-se cap a uns estudis de nivell universitari. És, per tant, evident que no hi ha un pla educatiu consolidat, i tristament sorgeixen models que van canviant segons el partit polític que governa, i segons els interessos i necessitats de cada moment (Puelles-Benítez, 2011).

És també un fet que vivim en una era complexa, amb canvis cada vegada més ràpids, proporcionats per la tecnologia. L'escola, els instituts i les universitats s'han digitalitzat encara més i han entrat en un nou paradigma. En el cas específic de la formació professional, la implantació digital és un fet i també una necessitat. I és que, juntament amb aquesta invasió tecnològica a la vida diària, aquests estudis es relacionen directament amb el teixit empresarial i, per força, s'han d'adaptar als canvis, ara digitals, per poder sobreviure. Per aquest motiu és bàsic que els centres disposin de l'equipament per relacionar-se i aprendre en línia, amb la màxima qualitat possible, i no sempre és així. Destaca també, per l'àmbit educatiu, Serarols (2019) que ja mostra i analitza la importància que té als centres la digitalització, i fa evident la necessitat de la seva utilització tant en la gestió, com a l'aula o a l'avaluació, i la cada cop major incidència, però també la necessitat per oferir una cultura digital. També serà bàsic tractar el fenomen digital, des de l'àmbit docent, de manera ben conscient i crítica (Garcés, 2017), en un moment en el qual els poders econòmics alteren i busquen guiar els hàbits i conductes, per exemple incrementant el consum, a partir d'aquesta tecnologia. Se li suma, a més, tot el conjunt de sistemes i tractament de dades, relacionats amb el *big data*, que permetrien encara més influir a l'individu. I aquest fet encara s'agreuja a la formació professional, a causa de l'alumnat, adolescent o (quasi) adult i que posseeix l'habilitat, el permís, la voluntat i sovint la necessitat (subjectiva) per viure i relacionar-se en un món digital (Espinar i López, 2009; Martínez i Espinar, 2012). Per tant, caldrà ser conscient del risc que pot comportar l'ús (inevitable) de la xarxa, ja sigui en quantitat d'hores —una manera d'oci i de relacionar-se del jovent— o en qualitat del contingut que visualitza —sovint de baix nivell intel·lectual, superficial, i freqüentment fals, violent o de caràcter sexista (Cervantes i Tauste, 2015; Donoso-Vázquez i Rebollo-Catalán, 2018; González, 2020).

Alhora podríem també reflexionar al voltant del fenomen de les falses identitats que un usuari pot promoure, i que fan dubtar de la veracitat de qualsevol informació a les pantalles (Castells, 2006; Hurtado, Corrales i Vázquez, 2015; Roxana, 2015). Com a conseqüència, ben sovint, l'accés a la tecnologia, que podria ser un instrument facilitador d'aprenentatges i de la qualitat educativa —i que a la formació professional pren més força pel sentit professionalitzador dels estudis—, sovint es converteix en un instrument contrari a aquest foment d'una bona educació (Arderiu i Brasó, 2020). Cada vegada s'escriu menys, se selecciona menys i es reflexiona menys. El docent veu com l'alumnat s'ha adaptat perfectament al sistema. I les tasques proposades, si no es pensen bé perquè esdevinguin reflexives, es poden resoldre sense escriure, ni pensar: la xarxa d'Internet ja disposa de la resposta a qualsevol tasca. Per a l'alumne és, per tant, ben senzill solucionar

els problemes i qüestions: amb un simple botó, pot elaborar qualsevol proposta docent i enviar-la com una activitat més, fet que no vol dir que sovint es produeixin errors de veracitat (Fuentes i Monereo, 2009; Samada, 2015). En aquesta línia destacarien també tots els dubtes i d'identitats falses que la xarxa permet. I en l'àmbit acadèmic podem descarregar treballs, esquemes, traduir documents i inclús fer resums d'un text de manera automàtica. I el fet rellevant (i preocupant) és que a poc a poc, els resultats obtinguts gràcies a la tecnologia són cada vegada de més qualitat: ja no cal pensar per fer bons treballs! A la formació professional s'agreuja aquest fet, a causa del perfil adult de l'alumnat, sovint amb una motivació per uns aprenentatges més pràctics i una habilitat digital específica de l'alumnat —en xarxes socials, en jocs, en edició de vídeos...—. En aquest sentit, una bona feina docent serà la proposta de tasques que impliquin una obligada reflexió i treball de l'estudiant, tot i que és un fet que cada vegada sembla més complicat en aquest món poderós d'intel·ligència artificial i que no busca aquesta conscienciació (García-Peña, Mora-Marcillo i Ávila-Ramírez, 2020; Ocaña-Fernández, Valenzuela-Fernández i Garro-Aburto, 2019; Sandoval, 2018). Amb tot això aquest model virtual, que ja treia el cap a partir de la COVID-19, a dia d'avui també és la principal manera de relació entre docent i alumnat i s'ha agreujat a causa del confinament. Alhora, ha alterat el sistema educatiu, tant en l'àmbit de la docència com en el de l'alumnat (Alcañiz i Sanz, 2020). I a la formació professional encara ha entrat amb més força i el caràcter postobligatori i l'edat adulta de l'alumnat ha permès i permet promoure una educació totalment o parcialment en línia ben diferent fa pocs anys enrere.

Les organitzacions com l'OCDE i la UNESCO han intentat aportar pautes d'actuació davant la situació pandèmica. L'OCDE (Schleicher, 2020), suposant que una pèrdua d'aprenentatges a causa del tancament d'escoles, instituts i universitats implicaria una pèrdua de competències, proposa per a reforçar el sistema educatiu, entre d'altres mesures: dedicar més fons públics a educació, disminuir les ràtios als centres, principalment de secundària, millorar la formació digital docent, renovar la plantilla de docents a tots els nivells, reduir el dèficit de titulats a batxillerat i a la formació professional, reforçar l'aprenentatge basat en el treball i les relacions amb el sector privat —a mode de FP dual—, reinventar i digitalitzar els centres educatius, universitaris i de formació. I en un àmbit més global, la UNESCO (2020) es fixa en les majors desigualtats per als desafavorits i planteja reptes i possibles solucions. Està clar que al nostre territori, tot i que les comunicació i mitjans més o menys són accessibles a tothom —segons l'Idescat, al 2020, a Europa hi ha un 91% de la gent amb accés a Internet, i a Catalunya el 97%—, les diferències hi són —per exemple en el tipus d'accés, en la quantitat de dades a consumir, o senzillament en el tipus d'aparell tecnològic utilitzat—, i també hi apareix el fet de saber utilitzar i seleccionar la informació. I la cultura, o el capital cultural com diria Bourdieu (1997), sobretot la que ja hi ha dins el nucli familiar acaba sent un element clar de distinció de classes, i afegim que la tecnologia agreuja aquest fenomen.

Aquestes desigualtats també sorgeixen als diversos centres. El diferent perfil d'alumnat pel que fa al nivell acadèmic-cultural promou centres de primera categoria i centres de segona categoria. A més, les desigualtats també apareixen clarament segons les dotacions que rep cada centre i l'ús que en fa d'aquests recursos. Tenir en compte els estudiants amb baixos recursos i individualitzar de manera real l'aprenentatge, ha de passar a ser una prioritat, juntament amb aquell alumnat amb alguna necessitat educativa afí a l'àmbit intel·lectual i acadèmic. Per tant, l'accés al coneixement i el promoure una cultura digital educativa per a tothom seran dos elements a tenir en compte. És, tot això, una

lluita en favor de la igualtat educativa. I la pandèmia ha agreujat la situació, per exemple: els simples àpats escolars gratuïts o becats deixen d'estar disponibles amb el tancament escolar; l'àmbit familiar i l'habitatge de l'alumnat, amb baixos recursos, no està habilitada per a un aprenentatge a distància; els espais i la tecnologia òptima sovint no són els més pertinents; el clima familiar ben freqüentment tampoc acompanya l'educació; i la no assistència dels progenitors, en un ambient econòmic baix en el qual cal anar a treballar i no es pot deixar els fills a càrrec de ningú impedeix un suport a l'estudiant. És així una evidència que l'aïllament escolar que provoca la pandèmia (Tejada, 2020) s'agreuja en les situacions desfavorides i fa créixer la deserció escolar, com es reflexiona des de la UNESCO.

La formació professional: empresa, institució i alumnat crític

Dins del marc educatiu que la societat imposa, i entrant en la relació entre l'etapa formativa i el món laboral, la formació professional es caracteritza per ser una educació amb un fort component tècnic-procedimental, amb l'aparició d'un conjunt d'habilitats, algunes digitals però ben sovint físiques —fusteria, perruqueria, activitats físiques...—, i que es relacionen amb el teixit empresarial. Aquest sistema implica unes competències a assolir i permet obtenir diverses qualificacions professionals, indispensables per a incorporar-se al món laboral; es busca així una inserció qualificada al sistema empresarial (Departament d'Ensenyament, 2013). I a diferència dels graus universitaris, aquests cicles formatius es caracteritzen per la poca durada acadèmica, dos cursos escolars, per l'alta quantitat de coneixements i habilitats per adquirir, i pel seu caràcter pràctic. És evident que les propostes de la formació professional dual —FP dual— intenten pal·liar la manca de transferència entre la part acadèmica i l'empresa o entitat (Departament d'Ensenyament, 2013), però és evident que una FP dual de qualitat i competencial encara no es troba al sistema educatiu, excepte en casos concrets (Escriu, Arderiu i Brasó, 2020). De tota manera, l'FP dual podria ser un bon model per tal que l'alumnat amb baixos recursos pugui accedir a llocs de feina dignes, afins als estudis que realitzen, en un món-sistema educatiu, ben seccionat pel nivell social i econòmic de les famílies.

Arribats fins aquí, caldria entendre el perill que l'escola, que ja és física i virtual —i cada cop més digital— esdevingui un simple espai d'emmagatzemar, també en xarxa, la infància i l'adolescència (Tonucci, 2007). Des de tots els nivells, i concretament des de la formació professional caldrà oferir una formació-educació que busqui entendre la realitat, qüestionar i criticar les idees que venen molt sovint imposades i, en definitiva, aconseguir un alumnat conscient, lliure i humà (Freire, 2011; Morán-Beltrán i Méndez-Reyes, 2012). L'educació per a l'emancipació, qüestionar-ho tot o oferir subjectes que no obeeixin ordres ni lleis sense reflexionar són qüestions que prenen força i haurien d'aparèixer a l'educació postobligatòria de la formació professional (Arendt, 1993). En aquesta idea, caldrà reflexionar sobre el concepte del conservadurisme que la societat imposa i que, com diria Arendt (1993) potencia una por a pensar, també per part d'adults, docents, etc. Serà essencial pal·liar l'excés d'informació que rebem en aquesta era de la comunicació global i digital immediata. Aquesta manera d'entendre l'educació ha de passar per recuperar el passat i revalorar la tasca docent (Nieves, 2017), i més en aquesta era digital que va conscientment esborrant-lo (Brasó i Garcia, 2020) i desautoritzant la figura dels mestres. I és que ser acrític és ben còmode i més si ens recolzem en les xarxes socials de diàleg, i els seus models de frases curtes, sense marge per al debat. Aquests fets anul·len la

discussió raonada, tranquil·la i, els adolescents n'estan exposats. La tecnologia ha accelerat tota la vida, també el coneixement i la reflexió, però aquesta reflexió, potser hauria de ser lenta i més en uns temps líquids de consumisme continu i ràpid (Bauman, 2008). Per tant, el sistema educatiu haurà també de ser líquid —amb la dificultat que implica que una macroestructura lenta incrementi la velocitat per als canvis—, però sobretot ho haurà de ser el professorat. Si la formació professional es relaciona amb l'empresa, caldrà ara ja, buscar la manera que la institució pugui col·laborar amb el teixit empresarial, amb alumnat totalment o parcialment, però en les habilitats i competències que la societat requereix, i mantenint l'essència del concepte d'individu com a ésser autònom que pensa, viu, opina i crea. La comunitat educativa, el professorat i l'alumnat poden, ja d'entrada, promoure adaptacions. La formació o el fet de qüestionar i reflexionar sobre aspectes que sovint passaven de llarg, són dos elements claus a tenir en compte. El model competencial, ben entès apareix com una dificultat real i difícil d'aconseguir. I les propostes de formació professional dual de qualitat poden servir per unir l'educació i món laboral, potenciant la individualitat per tal que l'individu no quedi engolit per les empreses i el sistema econòmic (Arderiu i Brasó, 2019a, 2019b). Però potser el primer pas passa per fomentar la capacitat crítica (Carr i Kemmis, 1988) i un ideari bàsic. La formació professional, així, es podria entendre, per tant, com un bon lloc i moment per fomentar un pensament propi, que eviti que ens pensi el sistema, i que alhora permeti fer una societat i una (e)educació millor: aquesta hauria de ser la tasca de tot docent.

A mode de reflexió final

Per la història de la humanitat, cent anys és un període breu de temps. Però la diferència entre la grip de 1918 i l'actual pandèmia es visualitzen en els grans avenços tecnològics, comunicatius i la manera de tractar el fet pandèmic. I tot i que Camus ja anota que les plagues agafen a la població desprevinguda, potser la diferència rau en el fet de tenir avui en dia un nivell tecnològic molt més complex i elaborat, i una xarxa de comunicacions global i instantània. Amb tot això, també és evident que una nova (e)educació, que ja treia el cap des de fa anys, ha quedat instaurada al sistema educatiu. Per tant, comença un nou camí a recórrer, per adaptar-se, i en el qual el docent tindrà un paper clau per establir un pensament crític, i més en un terreny que si abans era propietat del docent, el qual tenia autoritat i lideratge ara sembla que, a causa de les tecnologies, l'educació tendeixi a ser propietat del sistema: abans la pedagogia succeïa a les aules, ara, molt sovint, a la xarxa. Així, el docent ha de vèncer nous rivals: anuncis publicitaris, youtubers, instagramers i, en definitiva elements distorsionadors que provenen de l'excés d'informació que apareix quan obrim els dispositius. Alhora, si fins fa ben poc a les escoles, instituts i universitats apareixien relacions directes amb altres companys, amics, docents i personal, ara el centre escolar s'ubica i entra als domicilis particulars alterant i confonent-se amb la vida privada. S'ha eliminat la transmissió del virus, però la inseguretat apareix a tothora. A la formació professional, aquests fets s'agregen a causa de l'edat (quasi) adulta de l'alumnat, la seva major exposició a la xarxa i sovint la manca d'una formació crítica rebuda.

Pel que fa als plans d'estudis a la formació professional, que es caracteritza per ser una educació més pràctica i procedimental, la pandèmia ha fet qüestionar tot el sistema en la mesura que la relació amb les entitats-empreses, per exemple, s'ha transformat. Si les empreses s'han hagut d'adequar al nou món, els instituts i centres educatius de formació professional, també. Són canvis que han aparegut ràpid i que han implicat noves

formes de treballar —amb models a distància, des de casa—, i amb noves maneres de relacionar-se —per exemple a partir de les xarxes socials—. Ara podem dir que caldrà veure el nou paradigma educatiu i social amb elements nous com el no contacte físic, la seguretat ciutadana o la por —per exemple entre amics i familiars—. Si ja tot canviava ràpid, la COVID-19 ha trasbalsat i canviat encara més ràpid el món: un món que de ben segur també quedarà obsolet en un futur pròxim i que novament caldrà, des de les institucions, les empreses i l'individu, tornar a reajustar. Com a estudiants, professors i ciutadans haurem de resistir a la invasió que ve a través de la tecnologia, saber-nos-hi enfrontar, i utilitzar tots els recursos per poder seguir sent ciutadans reflexius i crítics. Caldrà, així, promoure una (e)educació en favor del ciutadà.

Annex

Exemple de normatives, reglaments i textos burocràtics que pretenen posar al dia el món educatiu

<i>Dia, Mes, Any</i>	<i>Alguns documents, resolucions, acords, mesures, instruccions i normatives (març-octubre, 2020) arran de la pandèmia de la COVID-19</i>
12 de març de 2020	Resolució SLT/719/2020, de 12 de març, per la qual s'adopten mesures addicionals per a la prevenció i el control de la infecció pel SARS-CoV-2.
14 de març de 2020	BOE: Reial Decret 463/2020, de 14 de març, pel que es declara l'estat d'alarma per la gestió de la situació de crisi sanitària ocasionada pel Covid-19.
29 de març de 2020	BOE: Reial Decret- llei 10/2020, de 29 de març, pel qual es regula un permís retribuït recuperable per a les persones treballadores per compte aliè que no prestin serveis essencials, per tal de reduir la mobilitat de la població en el context de la lluita contra la Covid-19.
20 d'abril de 2020	Instruccions per al desenvolupament de l'acció educativa en el tercer trimestre i l'avaluació de l'alumnat que cursa ensenyaments en centres de formació d'adults davant la prolongació del període de confinament pel Covid-19.
20 de maig de 2020	Instruccions per a l'organització de l'obertura dels centres educatius. Pla d'obertura de centres educatius - en fase 2 de desescalada en la finalització del curs 2019-2020 i per a l'organització i funcionament dels centres i els estudis del curs 2020-2021, aprovat pel PROCICAT.
24 de maig de 2020	Instrucció 5/2020, de 24 de maig, sobre reincorporació progressiva als centres de treball, teletreball i altres mesures organitzatives d'aplicació al personal al servei de l'Administració de la Generalitat de Catalunya amb motiu del coronavirus SARS-CoV-2.
28 de maig de 2020	Conciliació personal docent en la reincorporació progressiva: Instrucció 2/2020, de 28 de maig, articles 5.1 i 5.2.: Instrucció 2/2020, de 28 de maig, sobre reincorporació progressiva als centres educatius d'aplicació al personal docent al servei de l'Administració de la Generalitat de Catalunya amb motiu del coronavirus SARS-CoV-2.
28 de maig de 2020	Instrucció 2/2020, de 28 de maig, sobre reincorporació progressiva als centres educatius d'aplicació al personal docent al servei de l'Administració de la Generalitat de Catalunya amb motiu del coronavirus SARS-CoV-2.
28 de maig de 2020	Instruccions específiques per a l'organització de l'obertura de les unitats d'escolarització compartida (UEC) i de les unitats d'escolarització compartida-programes de noves oportunitats (UEC-PNO) per prestar servei d'actuacions puntuals.

<i>Dia, Mes, Any</i>	<i>Alguns documents, resolucions, acords, mesures, instruccions i normatives (març-octubre, 2020) arran de la pandèmia de la COVID-19</i>
4 de juny de 2020	Reactivació de l'estada a l'empresa - de totes les famílies professionals o especialitats esportives: Resolució de la Direcció General de Formació Professional Inicial i Ensenyaments de Règim Especial referida a l'alumnat dels ensenyaments professionalitzadors de centres situats en territoris classificats en fase 2 o fase 3 per a la reactivació de l'estada a l'empresa, en totes les seves modalitats, durant el curs escolar 2019-2020.
11 de juny de 2020	Reactivació de l'estada a l'empresa per a batxillerat: Resolució de la Direcció General de Currículum i Personalització referent a l'alumnat de batxillerat que cursa aquest curs 2019-2020, la matèria específica d'estada a l'empresa, en centres situats en territoris classificats en fase 2 o en fase 3 del Pla per a la transició vers una nova normalitat, d'acord amb les Ordres del Ministeri de Sanitat, per a la reactivació de l'estada a l'empresa.
3 de juliol de 2020	Pla d'actuació per al curs 2020-2021 per a centres educatius en el marc de la pandèmia (03/07/20).
8 de juliol 2020	Modificació del pla de contingència i reincorporació progressiva del Departament d'Educació en el marc de l'etapa de represa aprovat en data 8 de juliol de 2020, davant el rebrot de la pandèmia de Covid-19 a Catalunya.
21 de juliol de 2020	Resolució per la qual s'aproven els documents per a l'organització i la gestió dels centres, i les directrius per a l'organització i la gestió dels serveis educatius per al curs 2020-2021.
3 d'agost de 2020	Ordre EFP/757/2020, de 3 d'agosto, per la qual es crea la Comissió de treball per al seguiment de la Covid-19 al Ministeri d'Educació i Formació Professional.
4 d'agost de 2020	Acord GOV/103/2020, de 4 d'agost, pel qual es crea el Programa temporal de mesures extraordinàries per al curs 2020-2021 per als centres educatius en el marc de la pandèmia per la Covid-19.
13 d'agost de 2020	Document Gestió de casos als Centres Educatius.
9 de setembre de 2020	Gestió de casos Covid-19 als centres educatius.
9 de setembre de 2020	Mesures complementàries a les previstes al Pla d'actuació per al curs 2020-2021 per a centres educatius en el marc de la pandèmia.
10 de setembre de 2020	Resolució EDU/2208/2020, de 10 de setembre, per la qual s'adapten les mesures del «Pla d'actuació per al curs 2020-2021 per a centres educatius en el marc de la pandèmia».
10 de setembre de 2020	Resolució EDU/2210/2020, de 10 de setembre, per la qual es regula el Pla de millora d'oportunitats educatives per al curs 2020-2021, en el marc de les mesures adoptades pel Departament d'Educació per pal·liar els efectes desfavorables per la Covid-19, al qual s'integra el Programa del Ministeri d'Educació i Formació Professional de cooperació territorial per a l'orientació, avenç i enriquiment educatiu en la situació d'emergència educativa del curs 2020-2021 provocada per la pandèmia de la Covid-19: #PROA + (20-21).
5 d'octubre de 2020	Especificacions sobre el Pla d'actuació per al curs 2020-2021 per a centres educatius en el marc de la pandèmia per Covid-19 en relació amb les activitats extraescolars i les colònies i sortides escolars.
16 d'octubre de 2020	Resolució per la qual s'adopten mesures urgents en l'àmbit dels ensenyaments de formació professional inicial i dels ensenyaments de règim especial per al curs acadèmic 2020-2021.

29 d'octubre 2020 Resolució SLT/2700/2020, de 29 d'octubre per la qual es prorroguen i es modifiquen les mesures en matèria de salut pública per a la contenció del brot epidèmic de la pandèmia de Covid-19 al territori de Catalunya.

Referències

- Alcañiz, V. i Sanz, I. (2020) «Adaptaciones de los ANEES en los tiempos de la Covid-19: el caso particular de la Formación Profesional de la Comunidad de Madrid. Covid-19. Educación inclusiva y personas con discapacidad: fortalezas y debilidades de la teleeducación». *Repositorio Iberoamericano sobre discapacidad*, 23, p. 27-41.
- Arderiu, M. i Brasó, J. (2019a) «La formación del profesorado: Programar por competencias a partir de casos reales. Propuesta para el ámbito de la educación física». *IRED. International Conference of Research in Education*, 4-5 nov. 2019. Barcelona, Universidad de Barcelona, p. 40-48.
- Arderiu M. i Brasó, J. (2019b) «La FP dual intensiva en el CFGS de enseñanza y animación sociodeportiva: un posible modelo de éxito». *IRED. International Conference of Research in Education*, 4-5 nov. 2019. Barcelona, Universidad de Barcelona, p. 32-40.
- Arderiu, M. i Brasó, J. (2020) «Posibilidades de la tecnología para el fomento de una educación de calidad». *World Voices Nexus*. Disponible a: <https://www.worldcces.org/article-1-by-antonell-and-rius> [consulta el 8 de febrer de 2021]
- Arendt, H. (1993) *La condición humana*. Barcelona, Paidós Ibérica.
- Arias, D. (25 de septiembre 1918) «Hablando con el Dr. Cortezo». *La acción*, 3 (938), p. 3.
- Bauman, Z. (2008) *Los retos de la educación en la modernidad líquida*. Barcelona, Gedisa.
- Beard, M. (2015) *SPQR*. Barcelona, Crítica.
- Bourdieu, P. (1997) *Capital cultural, escuela y espacio social*. México, Siglo XXI.
- Brasó, J. (2018) «Higienisme, educació i colònies escolars al voltant de 1918». A *Jornada Pensament Avançat: Reflexió sistemàtica. Revisió històrica. Estudi de cas: La grip de 1918*. Organitza: GREPPS, Departament de Teoria i Història de l'Educació (UB). Disponible a: <http://hdl.handle.net/2445/137119> [consulta el 10 de febrer de 2021]
- Brasó, J. (2021) «COVID 19: Un nou món per construir, una nova societat per descobrir». *Temps d'Educació*, 61, p. 305-307. Disponible a: <http://www.edicions.ub.edu/revistes/tempsDEducacio61/default.asp?articulo=1784&modo=resumen> [consulta el 24 de juliol de 2022]
- Brasó, J. i Garcia, J. (2020) «Juegos y juguetes libres. La filosofía y obsesión de Walter Benjamin». *El Futuro del Pasado*, 11, p. 441-455. <https://doi.org/10.14516/fdp.2020.011.015>
- Brasó, J. i Torredadella, X. (2018) «Reflexiones para (re)formular una educación física crítica». *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y del Deporte*, 18(71). <https://doi.org/10.15366/rimcafd2018.71.003>
- Camus, A. (1990) *La peste*. Quito, Antares.
- Carr, W. i Kemmis, S. (1988) *Teoría crítica de la enseñanza. La investigación-acción en la formación del profesorado*. Barcelona, Martínez Roca.

- Castañeda, C. i Ramos, G. (2020) «Principales pandemias en la historia de la humanidad». *Revista Cubana de Pediatría*, 92 (1). Disponible a: http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-75312020000500014&lng=es&tlng=pt. [consulta el 8 de gener de 2021]
- Castells, M. (2006) *La sociedad red: una visión global*. Madrid, Alianza.
- Cercós, R. (2017) «Dues colònies escolars: Les colònies a Capdella (1917-1918) d'Artur Martorell i el Diari de Vilamar (1922), la crònica de la República d'Infants de la colònia de Calafell de Pere Vergés». *Temps d'Educació*, 53, p. 277-282. Disponible a: <https://raco.cat/index.php/TempsEducacio/article/view/331993> [consulta el 10 de febrer de 2021]
- Cervantes, P. i Tauste, O. (2015) *Internet negro: el lado oscuro de la red*. Barcelona, Martínez Roca.
- Departament d'Ensenyament (2013) *Guia de la formació professional inicial Oportunitats per a les empreses*. Disponible a: http://educacio.gencat.cat/web/content/home/departament/publicacions/monografies/guia-fp/guia_fp_empreses.pdf [consulta el 6 de febrer de 2021]
- Donoso-Vázquez, T. i Rebollo-Catalán A. (2018) *Violencias de género en entornos virtuales*. Barcelona, Octaedro.
- El estado sanitario (21 setembre, 1918) «El día en Barcelona». *El Figaro*, 1(38), p. 15.
- Eleizegui, J. (s.a.) *Los Juegos de la Infancia*. Barcelona, Sociedad General de Publicaciones.
- Escriu, S., Arderiu, M. i Brasó, J. (2020) «Una nova manera de fer dual. La FP dual intensiva: un aprenentatge real i significatiu». *Trobada de centres innovadors, Lleida, 22 de gener de 2020. Red social. DIM-EDU*. Disponible a: <http://dimglobal.ning.com/profiles/blogs/trobada lleida 20> [consulta el 8 de gener de 2021]
- Espinar, E. i López, C. (2009) «Jóvenes y adolescentes ante las nuevas tecnologías: percepción de riesgos». *Athenea digital: revista de pensamiento e investigación social*, 16, p. 1-20.
- Freire, P. (2011) *La educación como práctica de libertad*. México, Siglo XXI.
- Fernández-García, N. (2017) «Fake news: una oportunidad para la alfabetización mediática. Publicaciones». *Nueva Sociedad*, 269, p. 1-12. mayo-junio de 2017. Disponible a: <https://biblat.unam.mx/hevila/Nuevasociedad/2017/no269/8.pdf> [consulta el 15 de gener de 2020]
- Foucault, M. (2017) *La verdad y las formas jurídicas*. Barcelona, Gedisa.
- Fuentes, M. i Monereo, C. (2009) «Cómo buscan información en internet los adolescentes». *Investigación en la escuela*, 64, p. 45-58.
- Garcés, M. (20 octubre de 2016) Entrevistes. Marina Garcés. *El crític*, p. 1-12. Disponible a: <https://www.elcritic.cat/entrevistes/marina-garces-tenim-molts-coneixements-pero-cada-cop-som-mes-obedients-11698> [consulta el 24 de febrer de 2021]
- Garcés, M. (2017) *Nova il·lustració radical*. Barcelona, Anagrama.
- García-Peña, V., Mora-Marcillo, A. i Ávila-Ramírez, J. (2020) «La inteligencia artificial en la educación». *Dominio de las Ciencias*, 6 (3), p. 648-666. <https://doi.org/10.23857/dc.v6i3.1421>
- González, A. (2020) «¿Son humanas las tecnologías? Hacia una fundamentación de género ético-responsable de la utilización masiva de redes sociales». *Temps d'Educació*, 58, p. 77-84.

- Henaó-Kaffure, L. i Hernández-Álvarez, M. (2017) «La pandemia de gripe de 1918: Un caso de subsunción de lo biológico en lo social». *Revista de Estudios Latinoamericanos de la Universidad de Olavide de Sevilla*, 6, p. 8-52.
- Hurtado, J., Corrales, G. i Vázquez, A. (2015) «¿Quién soy? Uso de internet: su repercusión en la identidad». *PsicoEducativa: Reflexiones y Propuestas*, 1 (2), p. 49-56.
- Jácome, A. (2020) «Las pandemias de la historia». *Revista Medicina*, 42 (2), p. 140-142. Disponible a: <http://revistamedicina.net/ojsanm/index.php/Medicina/article/view/1507/1897> [consulta el 8 de gener de 2021].
- La gripe y el tifus (21 setembre 1918) *El Figaro*, 1 (38), p. 17. <http://hemerotecadigital.bne.es/issue.vm?id=0026743009&search=&lang=es> [consulta el 24 de juliol de 2022]
- Marañón, G. (1918) «La epidemia de gripe. Discusión en la Real Academia de Medicina». *España Médica*, 8 (266), p. 1-3.
- Martínez, R. i Espinar E. (2012) «Adolescentes y tecnologías de la información y la comunicación en España». *OBETS: Revista de Ciencias Sociales*, 7 (1), p. 109-122.
- Morán-Beltrán, L. i Méndez-Reyes, L. (2012) «Pablo Freire: educación y emancipación». *Encuentro Educativo*, 19 (1), p. 69-82.
- Navarro, E. (12 de octubre 1918) «La gripe en 1918». *El correo español*, 32(9313), p. 3.
- Nieves, G. (2017) «Hannah Arendt y el problema de la educación». *Sophia: colección de Filosofía de la Educación*, 23 (2), p. 219-235
- Noah, Y. (2016). *Homo Deus*. Barcelona, Edicions 62.
- Ocaña-Fernández, Y., Valenzuela-Fernández, L. i Garro-Aburto, L. (2019) «Inteligencia artificial y sus implicaciones en la educación superior». *Propósitos y Representaciones*, 7 (2), p. 536-568. <https://doi.org/10.20511/pyr2019.v7n2.274>
- Osorio, J. (2006) «Biopoder y biocapital. El trabajador como moderno homo sacer». *Argumentos*, 19(52), p. 77-98. Disponible a: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0187-57952006000300005&lng=es&nrm=iso [consulta el 20 de desembre de 2020]
- Puelles-Benítez, M. (2011) *Política y educación en la España contemporánea*. Madrid, UNED.
- Roxana, C. (2015) «Las identidades en red». *XI Jornadas de Sociología. Facultad de Ciencias Sociales*. Buenos Aires, Universidad de Buenos Aires. Disponible a: <https://cdsa.aacademica.org/000-061/65.pdf> [consulta el 14 de febrer de 2021].
- Salinas, R. (2019) *La mayor pandemia del siglo XX.: la gripe española de 1918*. Rafael Salinas Serrano.
- Samada, M. (2015) «Información y verdad en el uso de las redes sociales por parte de adolescentes». *Revista Interuniversitaria*, 27 (1). Disponible a: <http://hdl.handle.net/10366/131796> [consulta el 20 de desembre de 2020].
- Sandoval, E. (2018) «Aprendizaje e inteligencia artificial en la era digital: implicancias socio-pedagógicas ¿reales o futuras?». *Redipe*, 7 (11), p. 155-71. Disponible en: <https://revista.redipe.org/index.php/1/article/view/626> [consulta el 13 de febrer de 2021]
- Schleicher, A. (2020) *The impact of Covid-19 on education. Insights from education at a Glance 2020*. París, OECD. Disponible a: <https://www.oecd.org/education/the-impact-of-covid-19-on-education-insights-education-at-a-glance-2020.pdf> [consulta el 20 de desembre de 2020]

- Serarols, J. (2019) *La implementació de les TIC en els centres educatius d'ensenyament secundari de Catalunya: propostes d'organització i gestió a partir d'estudis de cas. Tesi doctoral*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- Tejada, A. (2020) «Justificación», a Moreno-Rodríguez, R.; Tejada, A.; Díaz-Vega, M. *Covid-19. Educación inclusiva y personas con discapacidad: fortalezas y debilidades de la teleeducación*. Madrid, La Ciudad Accesible, p. 9-13.
- Tonucci, F. (2007) *Frato, 40 años con ojos de niño*. Barcelona, Graó.
- UNESCO (2020) *Urban Solutions: Learning from cities responses to Covid-19*. París. Disponible a: https://en.unesco.org/sites/default/files/ucp_meeting_report_.pdf [consulta el 20 de desembre de 2020]
- Violle, H. (1 de novembre 1918) «Pandemia de gripe». *España médica*, 8 (80), p. 5-7.
- Žižek, S. (2020) *Pandèmia*. Barcelona, Anagrama.

El COVID-19, una posibilidad para mejorar la educación en línea. El caso de la educación postobligatoria y la formación profesional

Resumen: Las pandemias, además de poner en riesgo la vida humana, implican alteraciones culturales, sociales y económicas. La aportación reflexiona en torno al cambio educativo de este nuevo mundo, con un exceso de información en la red, inmediatez en la recepción de informaciones y una situación en la que a menudo el docente y el discente no se encuentran únicamente en un espacio físico. Se centra el estudio en la formación profesional. La metodología se ha basado en el análisis de las aportaciones de pensadores que tratan el fenómeno de la educación, que se ha acompañado de fuentes que analizan el hecho pandémico. Además, el entorno de los institutos, junto con la normativa vigente y la creada a raíz de la COVID-19, ayudan a contextualizar el marco teórico. Se concluye que el profesorado ha tenido que renovarse, en el ámbito tecnológico, lo que le ha hecho más competente, pero más vulnerable y dependiente. Aparece también una educación que, si bien ya se asomaba, ahora ya ha quedado implantada: la e-Educación. Se ha diluido todo un modelo de contacto físico, y ahora se concibe la educación a través de Internet, que en ningún caso es neutro ni crítico y/a menudo pretende influenciar al individuo para cambiar conductas.

Palabras clave: ciclos formativos, comunicación, COVID-19, educación, formación profesional, pandemia, redes sociales, tecnología

Le COVID-19, une possibilité d'améliorer l'e-Éducation. Le cas de l'enseignement post-obligatoire et de la formation professionnelle

Résumé: Les pandémies, outre qu'elles mettent en danger la vie humaine, impliquent des bouleversements culturels, sociaux et économiques. Cette contribution vise à entamer une réflexion sur le changement éducatif que ce nouveau monde implique, avec un excès d'informations sur le Web, avec une immédiateté dans la réception des informations et avec une situation dans laquelle souvent l'enseignant et l'apprenant ne se rencontrent pas seulement dans un espace physique. L'étude est centrée sur l'enseignement post-obligatoire, notamment sur la formation professionnelle. La méthodologie a été fondée sur l'analyse des contributions des penseurs qui traitent du phénomène de l'éducation, accompagnée par des sources analysant le fait pandémique. En outre, l'environnement des établissements scolaires, ainsi que la réglementation en vigueur et celle créée à la suite du COVID-19, aident à contextualiser le cadre théorique. Il en ressort que le corps enseignant a dû se renouveler, dans le domaine technologique, ce qui l'a rendu plus compétent, mais plus vulnérable et dépendant. On assiste également à l'apparition d'une nouvelle forme d'éducation qui, bien qu'elle se soit déjà insinuée, est désormais mise en œuvre : l'e-Éducation. C'est tout un modèle de contact physique qui a été dilué – et l'éducation est désormais conçue par le biais d'Internet –, qui n'est en aucun cas neutre ou critique, et qui vise souvent à influencer l'individu pour qu'il change de comportement.

Mots-clés: Cycles de formation, COVID-19, communication, éducation, formation professionnelle, pandémie, technologie, réseaux sociaux

COVID-19, a possibility to improve (e-)education. The case of post-compulsory education and professional training

Abstract: In addition to putting human life at risk, pandemics involve cultural, social and economic changes. The aim of the contribution is to reflect on the educational change that this new world entails, with an excess of information on the internet, an immediacy in receiving information and a situation in which often the teacher and the learner are not only in a physical space. The study focuses on post-compulsory education, specifically occupational training. The methodology was based on an analysis of contributions of thinkers who address the phenomenon of education, which has been accompanied by sources that analyze the pandemic. In addition, the environment of the institutes, current regulations and those created as a result of COVID-19, help to contextualize the theoretical framework. It is concluded that teaching staff have had to be renew their knowledge in the technological field, which has made them more competent, but also more vulnerable and dependent. A form of education that was already emerging has now been implemented: e-education. An entire model of physical contact has been diluted, and now education is conceived through the internet, which is in no way neutral or critical and often aims to influence the individual to change their behavior.

Keywords: communication, COVID-19, education, occupational training, pandemic, professional training social networks, technology